

болага зиён етказиши мумкин бўлган ёвуз кучлар ҳам ойнада ўз шаклу шамойилини кўришдан чўчиб, бу хонани тарк этадилар деб қаралади.

Бизнинг назаримизда, “гула қилиш” атамаси таркибидаги “гула” лексемаси ўзбек хатна тўйи маросими фольклоридида қайд қилинган “қулала” айтими билан бевосита алоқадор бўлиши керак. Хусусан, Андижон вилоятида сақланган анъанага кўра, тўйбола хатна қилинаётган пайтда уни ўраб олган яқин қариндошлар, кўпинча йигит-яланглар болага далда бериш мақсадида “қулала!” деб қичқириб турадилар. А.Жўрабоевнинг диссертациясида таъкидлаб ўтилганидек, Болага мадад бериш ва унинг эътиборини чалғитиб, йигидан тўхта-тиш мақсадида айтиладиган бу айтимнинг “хулала” варианты ҳам қўлланилади. “Гула” сўзи ҳам ана шу “қулала” лексемасининг қисқартма шаклидир. Қўқон шаҳри ва унинг атрофидаги қишлоқларда бола хатна

қилинаётганда даврада иштирок этаётган кишилар “*Чули-чули ҳасса!*” – деб қичқирибар экан. Уста эса: “*Мана, чули-чули ҳассаси бўлди. Энди саргардонини беринглар!*” – дейди. Шунда яқин қариндошлар, кўни-қўшнилари тўйболага пул ва совға берадилар.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, хатна тўйи маросими тизимидан жой олган “*ўтин йиғар*” ёки “*ўтин тўй*” ва “*нон пиширар*” каби удумларнинг қадимийлиги, тарихий асослари мифологияга бориб тақалиши ҳамда тўйдаги “қавзоқ” ўйини ва “гула қилиш” амали жараёнида айтиладиган айтим ва қўшиқларнинг бизгача етиб келмаган вербал қисмини постфольклор кўринишида бўлса-да, уларни топиш, ёзиб олиш, тиклаш ва уларни илмий ўрганиш келгусидаги долзарб вазифаларимиздан бири ҳисобланади.

Адабиётлар

1. Абдуллаев Р. Обряд и музыка в контексте культуры Узбекистана и Центральной Азии. – Т.: Б.И., 2006. – С. 180-184.
2. Алавиа М. Ўзбек халқ маросим қўшиқлари. – Тошкент, Фан, 1974; Саримсоқов Б. Хатна тўйлари фольклори // Ўзбек фольклори очерклари. 1-том. – Тошкент: «Фан», 1988. 190-193-б.
3. Эшонкул Ж. Миф ва бадий тафаккур. – Тошкент: «Фан», 2019. 56-б.
4. Қуронбоева Н.Р. Хоразм тўй қўшиқлари: Филол. фанлари номз. дисс. автореф. – Тошкент: 1998. 11-15-б.
5. Снесарев Г.П. К вопросу о происхождении праздника суннат-той в его среднеазиатском варианте // Занятия и быт народов Средней Азии. – Л., 1971. – С.256-273; Исмаилов Х. Суннат тўйи // Ўзбек тўйлари. – Тошкент, 1992. – Б.39-41; Басилов В.Н. Суннат-той в Ферганском кишлаке // Этнографическое обозрение – М., 1996: – №3. – С.99-112.; Аширов А. Зурриёд синови. // Сирли олам. -Тошкент: 1999. №6. 12-б.
6. Турсунов Н.Н. Этнические особенности населения Южносурханского оазиса (конец XIX – начало XX в.): Автореф. дисс. канд. историч. наук. – Ташкент: 2007. – С.22-23.
7. Ҳамроқулова Б. Сурхондарё вилоятида болалар билан боғлиқ урф-одатлар: Тарих фанлари номз. дисс. – Тошкент: 2001. 107-117-б.
8. Хатна тўйлари фольклори // Имомов К., Мирзаев Т., Саримсоқов Б., Сафаров О. Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1990, 131-134-б; Давлатов С. Қашқадарё воҳаси ўзбек тўй маросимлари фольклори: Филол. фанлари номз. дисс. автореф. -Тошкент: 1996. 13-18-б.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақолада Жанубий Ўзбекистон ҳудудида истиқомат қилувчи аҳоли ўртасида нишонланадиган хатна тўйи маросими тизимидан жой олган “ўтин йиғар” ёки “ўтин тўй” ва “нон пиширар” каби удумларнинг қадимийлиги ва тарихий асослари мифологияга бориб тақалиши ҳақида фикр юритилади.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматривается древность и историческая основа таких обрядов, как “сбор дров” или “свадьба дров” и “нон пиширар”, входящих в систему обряда обрезания венчания, отмечаемого среди населения, проживающего на территории Южного Узбекистана.

SUMMARY. This article discusses the antiquity and historical basis of such rites as “collection of firewood” or “wedding of firewood” and “non pishirar”, which are part of the circumcision wedding ritual, celebrated among the population living in the territory of Southern Uzbekistan.

ҚАРАҚАЛПАҚ ХАЛҚ ДЭСТАНЛАРЫНДА ПЕРЗЕНТСИЗЛИК МОТИВИНИҢ ГЕЙПАРА ӨЗГЕШЕЛИКЛЕРИ

Р.У.Исаков – таяныш докторант

Ўзбекистан Илимлер Академиясы Қарақалпақстан бөлүмү
Қарақалпақ гуманитар илимлер илим изертлеу институты

Таянч сўзлар: Ислом дини, эпос, миф, эртақ, мотив, генетика, типология.

Ключевые слова: Исламская религия, эпос, миф, сказка, мотив, генетика, типология.

Key words: Islamic religion, epic, myth, fairy tale, motif, genetics, typology.

Бурыннан қәлиплесип киятырған перзентсизлик мотивлери ҳәр қыйлы жәмийетлик тәсирлерге ушырап, өзлериниң басларынан бир қатар дәўирлик қатламларды өткерди. Солардан ең тийқарғыларының баслы жолын өткен орталығымыздағы Ислам дининиң тәсирин атап өтиўимиз мүмкин. Ислам дининиң Орта Азия территорияларына таралыў процеслери VIII әсирдиң биринши ярымынан басланады ҳәм оның эпикалық дәрәтпелерден орын алыўын тийқар салды. Буның дәлийли ретинде, түслик Сибирьдеги ҳәм узақ шығыстағы жасаўшы түркий халықларының эпосларында ислам дини менен байланыслы сюжетлер менен эпизодлардың орын алмағанлығын белгилеп өтиўимиз мүмкин. Себеби, бул орынларда жасаўшы халықлар орталығына исламның тәсири болмағанлығынан басқа хеш нәрсе емес. Түслик Алтай ҳәм Сахалардың (Якутия) эпосларында перзентсиз аталар ҳақында түсиниклер оғада аз ушырасады, бирақ кәрәматлы туўылыў мотивлери кең орын алған. Түркий тиллес халықлардың дэстанларының басым бөлгинде перзентсиз аталардың ишки күйинишлери, заманласларынан азап көриўи, турмыстан шетлетилюи

эпизодлары өз алдына мотивациялық бирликлерди келтирип шығарады. Усы өзгешеликлер биз жоқарыда атап өткен әйемги перзентсиз аталар ҳақында мифлердиң айырым үлгилери Орта Азия халықларының эпикалық дәрәтпелеринде сақланып қалған деген шешимге келиўимизге имкан жаратып береді. Мәселен, қырғызлардың «Манас» эпосында перзентсиз Жакып: Тукуму жок өтөм деп,

Туяксыз қандай кетем деп,
Жалғыз куу башым бар,
Датым кимге жетем деп,
Күндө-түндө тыным жоқ
Дүнүйө жыйдым эпендеп,
Ажал жетсе бир күнү
Ақыретке кетем деп,
Артымда туяк болбосо
Артык дөөлөт нетем деп, [5:23] ... зарлайды.

Усы мысаллар жәрдеминде биз түркий тиллес халықлардың эпикалық дәрәтпелеринде перзентсиз аталар ҳақындағы турақласқан мотивлердиң генетикалық ҳәм типологиялық өзгешеликлерин анықлаўға ерисемиз.

Қарақалпақ халық дәстанларында сөз етилетуғын перзентсиз аталар ҳаққындағы эпикалық мағлыұматларды мынандай түрлерге бөлиўимиз мүмкин. 1. Қартайған, жасы жеткен ғаррының қайғы ҳәсиретлери. 2. Перзентсизлиги себепли жақын-жуўықларынан, таныс-билислери тәрәпинен кемситилиўи ҳәм шетлетилиўи. 3. Бул дүньяны тәрк еткеннен кейин изинде жоқлар адам жоқ, ели-халқының пәтиялары алып азалайтуғын, жерлейтуғын адам жоқ, ошағының оты өшип, урыўдың тарқап кетиўи қәуиплерин ойлап сарсылыў сыяқлы кеширмелер басым орын алған. Биз атап өткен бул түрлер барлық миллий дәстанлар ушында характерли. Бирак, олар тутас халында сөз етилмейди. Хәр бир перзентсиз аталар тәғдири менен баянлаў барысында усы түрлердин биреўи я екеўи қосылып пайдаланылыўи мүмкин. Мәселен «Алпамыс» дәстанының Өгиз жыраў варианты:

Ашылар таўдың гиясы,
Жайылар байдың түйеси,
Бизлер өлсек жоражан,
Себил қалған Байсының,

Ким болады ийеси... [1:5] деген қатарларда урыўлық дүзимнің излери сақланып патриархаллық мәплер менен байланыстырылған. Дәстанның Қыяс жыраў, Қарам жыраў вариантларында да усы текст қайталанған. Қалған вариантлардың барлығында «Еки дос Байбөри менен Байсары перзентсиз болып жүр екен» дегендей улыўма түсиниклер менен шекленип қалған. Бул орында дәстанның миллий редакциясының әдеўир жумсартылған өзгешеликлерин көремиз. Әлбетте, олардың тийкарында перзентсиз аталардың жеке тәшўишлерин сәўлелендириўши элементлер орын алғанлығына гүман туўылмайды.

Соныда атап өтиўимиз керек, дәстанларды атқарған жыраўлар бурыннан қәлиплесип киятырған мотивлик, сюжетлик, эпизодлық ўақыяларға өзлеринше қатнаста болады. Олар анаў яки мынаў сюжетти созыўы, қысқартыўы яки пайдаланбаўы мүмкин. Бирак, сол ўақыялардың элементлери қандай дәрежеде болсада сақланып турыў имканиятларына ийе болады. Мәселен, дәстанларымыздың айырымларында перзентсиз аталар туўралы «Ўақтым келип, әжел жетсе, тоғыз түлик малыма, әшияма кимлер ийе болады?! деп өзнен өзи ойланып қатты нала шекти» («Мәспатша», Қыяс жыраў варианты) деп келтирилген болса, дәстанның Төре жыраў, Әбдимурат жыраў вариантларында «Әбдикарим бай дегеннің уллы Мәспатша деген дүньяға келди» деп қахарманның ҳеш қандай руўхый кеширмелерисиз белгилеп өтилген. Әбдимурат жыраў вариантында да усы баянлаў түри сақланған. Бундай жағдайларды перзентсиз аталар мотивиниң излер жасырын ҳалатта қалып, ўақыялар кодын туўрыдан-туўры ашыў принципери басшылыққа алынғанын көриўимиз мүмкин. Перзентсиз аталардың ҳәсиретли қайғылары туўралы қысқаша мағлыұматлар «Шәрьяр», «Ер Шора», «Бозуғлан», «Қараман», «Бозаман», «Шийрин-Шекер», «Ғәрип-ашық», «Қарабек», «Гүл-Сәниўар», «Жаханша», «Рамуз шах» дәстанларында да баян етилген. Дәстанлардан орын алған экспозициялық сюжетлердин эпизодлық характер алыўы, яғный, толық сәўлеленбей қалыўы соңғы дәўирлик қатламлардың күшли нәтийжелери деп баҳалаўымыз мүмкин.

Перзентсиз аталардың патша (хан) тәрәпинен хорлыққа ушыраўы жағдайларының ең салмақлы үлгилери «Қоблан» дәстанының Есемурат жыраў вариантында анық сәўлеленген. Дәстанда:

Қыдырбайдай байлардың,
Төрт түлик малы бар еди,
Алты ордасы бар еди,
Ҳинжи, гәўхәр толы еди,

Улы қызы жоқ еди... [4:14] деп сыпатланған. Усындай байлықты қызғанған хан ўәзири Қартхожа

оннан патшалыққа мал есабын бериўди талап етеди. Ол ханға барып оған мына сөзлерди айтады:

Мал-дүньядан оның кеўли тоқ екен
Алтын, гүмис сол адамда көп екен
Сонша дүнья малы-мүлки болса да
Ата деўге бир перзенти жоқ екен
Нөкер ертип ол адамға бармасаң,
Мал дүньяның есапларын алмасаң,
Жайрап жатқан ийеси жоқ мал екен,

Әрман көпдур ғәзийнеңе салмасаң... [4:14] деп қәўендерсиз, сөзин сөйлер перзенти жоқ Қыдырбай байға зулымлық етиўди мәсләхәт етеди. Хан жиберген жигитлер үйдеги байлығының, дүздеги төрт түлик малының барлығын есапқа алып, өзине азап береді. «Қалдырмай айт заңғар деп» Ғаррының тутып сабады», ал кемпирин

Ала қапты келтирип,
Төрт пышық салып ишине,
Кемпирди салып жанына,
Қаптың аўзын буўады.
– Жасырғанды айтың деп.

Пышық қосып сабады [4:16-17],– деп перзентсиз аталарды хорлаўдың оғыры азарлы үлгилерин қолланады. Сонда хан жәллатлары тәрәпинен азап көрген Қыдырбай:

«Бермедің маған перзент» деп
Налыс етип жылады
– Қарақыпшақ елаты,
Мал-дүньясы курысын,
Ийелер адам болмаса,

деп ах урып жылады... [4:16-17] деп бозлаўға мәжбүр болады. Көрип турғанымыздай дәстандағы перзентсизлик дағының ақыбетлери турмыслық элементлер менен байытылған ҳәм перзентсиз аталардың өмир жолларының даўамсыз екенлигин тастыйықлаўшы турмыслық факторлар көркем эпикалық сүўретлеў менен берилген. «Қоблан» дәстанын изертлеўши К.Палымбетов бул жағдайлар туўралы былай деген еди: «Дәстандағы жәбирлениўдин ҳәм қорланыўдың ақыбети, ийелеп турған байлықтан, дүнья-малдан айрылыўдың себеплери, шаңарақты, руўды, пүтин қәўимди қорғайтуғын батырдың жоқлығынан ҳәм ол туўылыўы зәрүр деген түсиник келип шығады» [8:65]. Хақыйкатында да дәстанлардағы барлық батырлар халық сүйген, халық таңлаған батырлар, өзлериниң максетлерин әмелге асырыў ушын исленген руўхый санамыздың нәтийжелери болып табылады.

Сөз етилип атырған эпизодлар өзбек, казак, қырғыз халықлары дәстанларында да усындай өзгешеликлері менен көринеди. Перзентсиз аталардың көпшилиги байлар, ханлар топарларынан ибарат. Әсиресе, перзентсиз байлар ханларға қарағанда көбирек жәбирленеди. Ал, ханлардың перзентсизлиги әпиўайы баянлаўлар менен берилип, олардың соңғы тәғдирлерин сөз етиўге жол ашылады. «Усындай басламалар көркемлик көзқарастан терең мәниде өзін ақлай алады. Себеби, есап-сансыз байлыққа ийе болыў перзентсизликтей аўыр қайғыға қарсы қойылады» [9:102].

Мәселен, «Мәспатша» дәстанында «қарақалпақ халқында тоғыз түлик мал баққан, байлықта аты әлемге шыққан, аш-арықтың кеўлин тапқан, талабы алдына шапқан, сақыйлықта аты шыққан Әбдикеримбай деген бай бар еди» [6:177] деген экспозициялық басламада перзентсизлик дағының бул байлықтың бәринен басым екенлигин күшейтириўши салыстырмалы усыллар «Бирак, бир перзенти жоқ еди» деген сөзлер менен тастыйықланған. Ямаса, «Қоблан» дәстанындағы Алтын-шаш кемпирге айтқан ғаррысы Әбдикеримнің сөзлери: Берген садақанды көзге илмеди,

Хақ яратқан мени бендем демеди,
Не гүнайым барды мениң Аллаға,
«Ата» деп мениң атымды айтқандай,

Бир перзент Аллатаала бермеди... [3:401] деген гүрсиниўлері «Қудай берип қойған байлыққа» қанаат етпей ямаса оларды көзге илмей перзентли болыўдың адам баласы үшін оғыры зәрүрлі екенлигин билдириўши халықлық көзқараслардың нәтижелери сәўленген.

Перзентсиз хан, патшалардың перзентли болыўы хақында сюжетлер пүткиллей басқаша мазмунда сөз етиледі. Алып қарайық: «Қараман» дәстанында; Ғұлапин деген шәхәрде,

Таймұрас атлы хан өтті,
Патшалық дәўранын сүрді,
Жер жүзине хұкими жүрді,
Патшаның, ханның қызынан,
Бир жүз қатын алды,
Бес жүз елли жасады,

«Ата» деген бир тырнағы болмады... [2:345] Дәстанда ханның әмел арқалы орынсыз хәрекет етип атырғанығына халықтың ренишли туйғылары сәўленген. Бунда феодаллық жәмийет үшін характерлі болған хаял-қызларға көзқараслар басым орын ийелейді. Усындай жағдайларды «Муңлық-Зарлық» дәстанында да көреміз. Дәстанда Санжархан:

Патшылықтың даңқынан,
Қырық хаял сайлап алсада,
Кеўлиндегиси болмады,
Қарғыс алып елинен,
Ийманы қашып жүзинен,
Қырық қатынның ишинен,
Хеш биреуі туўмады,
Санжархандай патшаның,
«Ата» деп атын айтқандай,

Хеш бир нышан болмады [7:423]. деген баянлаўларда елинен қарғыс алған зулым патша түрінде сөз етиледі. Бунда басқарыўшы күшлерге (патшаларға) болған наразылық белгилери сәўленілуі менен бир қатарда, олардың перзентлерге мүтәж екенлиги сези-

лип турады. Бирақ, олардың тилегинен дүньяға келген перзентлер барқулла өзлерине жақсылық әкеле бермейді. Усындай турмыслық факторлардың тәсийринде пайда болған дәстанлардың ең елеўли мазмунлары «Шәрьяр» дәстанынан орын алған. Бул дәстан «Қараман», «Муңлық-Зарлық» дәстанлары сыяқлы ертеклик элементлер менен байытылған эпикалық дәретпелер қатарынан орын алады. Бирақ, жоқарыда аты аталған дәстанлардан айырмашылығы Шахидарап өз қәтелигин түсинип перзентлериниң қуўанышларын көриўге ериседи. Перзентсиз патшалар үшін қолланылатуғын эпикалық формула мынандай бағдарда айтылады: «Шахидарап патша дүньяға келди, жасы қырық беске барды (жас категориясы хәр қыйлы), тоққыз хаял алды (хаяллар саны да хәр қыйлы), я улдан, я қыздан перзент нышан көре билмеди. Дүньясы қурысын нетейин... Темирден хаса қолға алып, темирден геўишти кийип, Хәзирети Кәбаға хәжире болып кетейин» деген патшаның көкрегине бир қыял пайда болды» [10:7]. Бундай формула қолланылған дәстанларда перзентсизлиги үшін патшалар пуқаралар тәрәпинен яки қол астындағы хызметкерлер тәрәпинен кемситилмейди хәм шетлетилмйди. Ақырғы шешимди өзлери қабыл етеди. Сондай-ақ, «улсыз, қызыз патшаның жыйған талаў дер еди, кейни ойран дер еди» ямаса, «Ата» деп атын айтқандай, хеш бир нышан болмады» дегендей қатарлар тұрақлы түрде патшалар үшін қолланылады. Перзентсизлик мотиви бар қайсы дәстанды алып қарамайық усы сөзлерди ушыратыўымыз мүмкин.

Қарақалпақ халық дәстанларында перзентсизлик темасының кеңнен пайдаланылуы бириншиден бул мотивтиң әйемги түсиниклерге барып тақалатуғынлығын көрсетсе, екіншиден усы ески түсиниклердиң қәлипlesi хәм раўажланыў басқышларында анықлаўға жәрдем береді. Үшиншиден миллий дәстанларымыздың генетикалық хәм типологиялық өзгешеликлерин сыпатлаўшы эпикалық мағлыўматларға ийе.

Әдебиетлар

1. Алпамыс. Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. 1-том. –Нөкис: «Қарақалпақстан». 2007.
2. «Қараман», Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. 21-том. –Нөкис: «Илим». 2010.
3. «Қоблан» Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. 13-том, -Ташкент: «Маънавият». 2009.
4. «Қоблан».Есәмурат жыраў варианты. –Нөкис: «Қарақалпақстан». 1981.
5. Манас. <https://new.bizdin.kg/media/books/Manas-1-kitap-Sagymbay.pdf>
6. «Мәспатша». Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. 10-том, -Ташкент: «Маънавият». 2009.
7. «Муңлық-Зарлық», Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. 24-том. –Нөкис: «Илим». 2010.
8. Палымбетов К. Қарақалпақ халық дәстаны «Қоблан». –Нөкис: «Билим». 2020.
9. Урманче Ф. Тюркский георонический эпос. –Казань: ИЯЛИ, 2015.
10. «Шәрьяр», Қарақалпақ фольклоры. Бес томлық. 2-том. –Нөкис: «Қарақалпақстан». 1997.

РЕЗЮМЕ. Мақолада Қарақалпақ халқ дәстанларында фарзандсизлик мотивиниң ўзига хос жиҳатларига боғлиқли масалалар кўрилиб чиқилади. Кардош туркий халқлариниң фольклори намуналаридеги фарзандсизлик мотивига боғлиқли ишланган илмий фикрлар манба сифатида фойдаланилган.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются особенности мотива бездетности в каракалпакских народных эпосах. В качестве источника использовались научные представления, связанные с мотивом бездетности в фольклорных образцах тюркских народов.

SUMMARY. The article discusses the features of the motif of childlessness in the Karakalpak folk epics. As a source, scientific ideas related to the motif of childlessness in the folklore samples of theTurkic peoples were used.

QORQIT ATA JIRLARI HÁM QARAQALPAQLAR TARIYXI

N.Jawlibaeva – magistrant

Ўзиниъаз атиндағи Нөкис мамлекетлик педагогикалиқ институти

Tayanch so'zlar: «Qorqit ata» kitabi, tarix, shajara, Turk hoqonligi, qoraqalpoq dostonlari.

Ключевые слова: книга «Коркыт ата», история, генеалогия, тюркская знать, каракалпакские эпосы.

Key words: Epic of Edige, historical, V.V.Bartold, genre features, typological similarities.

Qorqit atadan miyras bolıp qalğan 12 jirdi, shağın ğana 12 dāstan dep atasa da boladı. Hār biri kōrkem shıǵarma bolıwına qaramastan tariyxıy derekler menen baylanıslı. Atap aytqanda bundağı waqıyalardıń bāri de IX-XII ásirlerdegi oǵuz-qıpshaq qáwimleriniń sırtqı hám ishki dushpanları menen soqlıǵıswları sóz etilgen. Bir jaǵında peshenek, hazar, qıpshaqlar, al ekinshi jaǵında túrkimenler háreket etedi. Bul waqıyalar sol peshenekler kósemi bolǵan Alimush hám Túrkmen xanı Seyilxan arasındaǵı 34 jıllıq urıs (922-956) waqıyaların tolıq óz ishine qamtıydı.

Qorqit ata kitabında 1043-jılı Jańakentti taslap qashqan Shax Maliktiń atı ataladı. Tariyxıy dáreklerde Málik Saxaba

arablar basqınshılıǵı dáwirinen qalǵan eń sońǵı xan sıpatında da kórinedi. Bul haqqında qaraqalpaq shejirelerinde de ayırım maǵlıwmatlar bar. Máselen, Berdaqtıń «Shejire» dástanında:

Ánes, Málik eki kisi,
Payǵambardıń sahabası,
Ánes qazaqtıń babası,
Sonnan alash bolǵan eken.
Máliktiń ulı Razi haq,
Jashında qoydı ğulpaq,
Kiygen eken qara qalpaq,
Sonnan qaraqalpaq bolǵan eken.